
This is the **author's version** of the working paper:

Mensa i Valls, Jaume. Un plagi sistemàtic : Pietro Galatino i la Philosophia catholica et divina d'Arnau de Vilanova. 2025. 15 pàg.

This version is available at <https://ddd.uab.cat/record/320160>

under the terms of the license

Jaume MENSA I VALLS

Un plagi sistemàtic: Pietro Galatino
i la *Philosophia catholica et divina* d'Arnau de Vilanova*

PRESENTACIÓ

El programa d'aquestes jornades dedicades a Arnau de Vilanova (*Arnau de Vilanova entre la medicina i la religió: manuscrits, edicions i base de dades*, Universitat Autònoma de Barcelona, Facultat de Filosofia i Lletres, 8 i 9 de setembre de 2025) anuncia que la meua comunicació tindrà per títol *Observacions sobre la nova edició crítica de la «Philosophia» d'Arnau de Vilanova i de les tres lletres que acompanyaven les tres còpies enviades a Bonifaci VIII, el Col·legi de cardenals i el rei Jaume II*. Efectivament, l'objectiu inicial era donar compte de la feina feta fins ara en el context del nostre projecte de recerca (vegeu la primera nota a peu de pàgina), bàsicament de l'edició i l'estudi pràcticament enllestits de les tres lletres de dedicatòria que Arnau de Vilanova envià a les autoritats esmentades en el títol; i fer algunes observacions sobre les tasques d'edició de la *Philosophia*.

Com a conseqüència d'una troballa d'aquestes darreres setmanes, però, m'agradaria centrar-me en una sola *observació* (de les esmentades en el títol): la *Philosophia* d'Arnau de Vilanova fou plagiada per Pietro Galatino en la 'seva' obra *De cognoscendis pestilentibus hominibus*. Amb el vostre permís, l'objectiu actual, doncs, de la meua comunicació és constatar i documentar aquest plagi. Si els utilitzem en el sentit actual, no tinc cap mena de dubte que el verb 'plagiar' o el substantiu 'plagi' són els mots més

* L'estudi que ara presentem s'ha realitzat en el context dels projectes de recerca següents: *Arnau de Vilanova between Medicine and Religion: Manuscripts, Edition and Database (AVMedRel)*, referència PID2023-146830NB-I00/AEI/10.13039/501100011033; i *Arnaldi de Villanova Opera Theologia Omnia (AVOThO)*, IEC-UAI, Corpus Philosophorum Medii Aevi, 9/5, referència: IEC-PR2023-1-PAT.

escaients per a descriure l'acció que Galatino va portar a terme i el seu resultat (l'obra *De cognoscendis*).¹

La troballa fou certament casual. Estava rellegint una obra de l'admirat historiador italià Roberto Rusconi i de sobte em vaig topar amb l'afirmació següent: «Galatino menziona anche una *Prophetia mirabilis*, la quale inizia con le parole: “Misericors illis fuit Deus, qui artificiales statuas adorabant”, da lui rinvenuta, così almeno sostiene, *in quodam libro vetusto*».² Potser perquè fins ara no tenia la familiaritat amb la *Philosophia* d'Arnau de Vilanova que estic obtenint gràcies a la preparació de l'edició crítica de l'obra, altres vegades que havia llegit aquell íncipit no m'havia adonar que coincidia amb un que trobem a l'interior del tractat d'Arnau. Efectivament, l'autor català hi transcriu una profecia que havia sentit d'una 'persona fidedigna' —i que no coneixem per cap altra font. De seguida vaig veure clar que el *liber vetustus* mencionat per Galatino havia de ser algun dels manuscrits de la *Philosophia*. Vaig córrer a consultar l'obra *De cognoscendis* per comprovar-ho, i, certament, vaig constatar que Galatinus menciona la profecia reportada per Arnau de Vilanova i la reproduïx *in extenso*.³ La sorpresa, però, encara fou més gran quan em vaig adonar que Galatino no només havia copiat la profecia, sinó la *Philosophia* sencera d'Arnau de Vilanova, sense esmentar-ne mai l'autor i presentant-la com a pròpia.

Dividirem aquesta comunicació en dos apartats i unes conclusions. En el primer (I. *Pietro Galatino*) presentaré els trets biogràfics més destacats d'aquest personatge, sobretot aquells que a priori poden estar més relacionats amb l'assumpte que ens ocupa. En el segon (II. *El «De cognoscendis» acarat amb la «Philosophia»*) oferiré les proves de l'afirmació que he fet en el paràgraf anterior. Finalment, dedicaré un apartat (III. *Reflexions finals*) a extreure conclusions de l'anàlisi portada a terme i a plantejar preguntes i a fer propostes de treball.

Ara presento una recerca tot just encetada, *in progress* com s'acostuma a dir, que requerirà ben segur un temps de maduració i la col·laboració de qui hi pugui aportar alguna cosa.

1. Així defineix el *Diccionari de la llengua catalana*, de l'Institut d'Estudis Catalans (DIEC2), el verb plagiar (s.v.): «Copiar (idees, paraules, obres, etc., d'una altra persona) usant-les com a pròpies».

2. Es tracta del llibre següent: Roberto RUSCONI, *Profezia e profeti alla fine del Medioevo* (Opere di Gioacchino da Fiore: testi e strumenti, 9) Roma, Viella, 1999. El text reproduït és a la pàgina 217.

3. Ciutat del Vaticà, Biblioteca Apostolica Vaticana, Vat. lat. 5579, f. 73r-74v. El *De cognoscendis* ocupa els folis 47r-118r.

II. PIETRO GALATINO

Pietro Galatino (1460 – c. 1540) fou un frare franciscà conventual,⁴ nascut a Galatina (la Pulla), molt ben format en llengües clàssiques i orientals, i en la tradició cabalística;⁵ desenvolupà diversos càrrecs a l'interior del seu orde franciscà i especialment a la Cúria Romana, com, per exemple, el de penitencier apostòlic.⁶ Galatino és un personatge ben relacionat amb els cercles intel·lectuals i eclesiàstics de la Roma del Renaixement, hereu de la tradició apocalíptica medieval que encarna l'esperança en una renovació de l'Església.⁷ Sembla que fou assessor teològic de Michelangelo quan el geni pintava la Capella Sixtina.⁸

4. Sobre la vida i obres de Pietro Galatino continua essent indispensable l'article d'Arduinus KLEINHANS, *De vita et operibus Petri Galatini, OFM, scientiarum biblicarum cultoris (c. 1460-1540)*, dins «Antonianum», 1 (1926), 145-179, 327-356. Cf. també: Arduinus KLEINHANS, *Petrus Galatinus (1460-1540)*, dins *Lexikon für Theologie und Kirche*, VIII, ed. Joseph HÖFER, Karl RAHNER, Freiburg im Breisgau, Herder²1963, 363; Carlo COLOMBERO, *Colonna, Pietro (Pietro Galatino)*, dins *Dizionario Biografico degli Italiani*, XXVII, Roma, Istituto dell'Enciclopedia Italiana, 1982, 402-404; Godfrey Edmond SILVERMAN, *Galatinus, Pietro Columna*, dins *Encyclopaedia Judaica*, VII, ed. Fred SKOLNIK, Detroit, Thomson Gale, ²2007, 340.

5. Hom trobarà un *status quaestionis* d'aquest aspecte (Galatino i la càbala) dins Robert WILKINSON, *Orientalism, Aramaic and Kabbalah in the Catholic Reformatio. The First Printing of the Syriac New Testament* (Studies in the History of Christian Traditions), Leiden, Brill, 2007, 58-61, amb indicació de la bibliografia bàsica. Destaquem els estudis de François SECRET, *Les Kabbalistes chrétiens de la Renaissance*, París, Dunot, 1964, 102-106; i *Le Zôhar chez les Kabbalistes Chrétiens de la Renaissance*, París, Mouton, 1958, esp. 26-30. Cf. també Wilhelm SCHMIDT-BIGGEMANN, *Political Theology in Renaissance Christian Kabbala: Petrus Galatinus and Guillaume Postel*, dins «Hebraic Political Studies», 1 (2005/06), 286-309.

6. Cf. Vat. lat. 5579, f. 47r.

7. Els estudis de S. A. Leftley són els més extensos i complets sobre aquesta qüestió: Sharon Ann LEFTLEY, *Millenarian Thought in Renaissance Rome with Special Reference to Pietro Galatino (c.1464-c.1540) and Egidio da Viterbo (c. 1469-1532)*. Tesi doctoral, University of Bristol, 1995, disponible en línia: <https://tuit.cat/gHEjt> (22 d'agost de 2025); *Beyond Joachim of Fiore: Pietro Galatino's «Commentaria in Apocalypsim»*, dins «Franciscan Studies», 55 (1988), 137-167; i *The millennium in Renaissance Italy: A persecuted Belief*, dins «Renaissance Studies», 13 (1999), 117-129. Vegeu, també, a més del recull d'articles de Roberto Rusconi ja esmentat, els següents: Cesare VASOLI, *Giorgio B. Salviati, Pietro Galatino e la edizione di Ortona –1518– del «De arcanis catholicae fidei»*, dins *Cultura umanistica nel Meridione e la stampa in Abruzzo*, L'Aquila, Deputazione di storia patria negli Abruzzi, 1984, 93-118; Marjorie REEVES, *The Influence of Prophecy in the Later Middle Ages. A Study in Joachimism*, Notre Dame, University of Notre Dame Press, ²1993, esp. 442-447; Anna MORISI GUERRA, *Escatologia e gioachimismo nel Quattrocento: Beato Amadeo, Benigno, Galatino*, dins *Il ricordo del futuro. Gioacchino da Fiore e il Gioachimismo attraverso la storia*, ed. Fabio TRONCARELLI, Bari, M. Adda, 2006, 144-147.

8. Heinrich W. PFEIFFER, *La Sistina svelata. Iconografia di un capolavoro*, Milà, Jaca Books; Ciutat del Vaticà, Editrice Vaticana, 2010, 19, 20, 28, 50, 138, 196. Cf. també Heinrich W. PFEIFFER, *Correnti spirituali alla corte pontificia di Sisto IV e Giulio II d'alcuni loro riflessi nei programmi pittorici della Sistina e delle stanze vaticane: il teologo francescano Petrus Galatinus*, dins *Sisto IV e Giulio II. Mecenate e promotori di cultura. Atti del Convegno Internazionale di Studi, Savona, 1985*, ed. Silvia BOTTARO, Anna DAGNINO, Giovanna TERMINIELLO ROTONDI, Savona, Università degli Studi di Genova, Soprintendenza per i Beni Artistici e Storici della Liguria, 1989, 45-52.

En vida, Galatino va publicar quatre obres: la primera fou l'*Oratio de circumcissione Dominica*, en la qual argumenta a favor del sentit místic de la sagrada escriptura, dedicada a Lleó X, el primer dia de gener de 1515. La segona, la més destacada de totes, és el *De arcanis catholicae veritatis*, editada per primera vegada l'any 1518 a Ortona, i posteriorment els anys 1550 i 1561, a Basilea, i en 1603 i 1672, a Frankfurt.⁹ En aquesta obra Galatino defensa les tesis de Johannes Reuchlin sobre la interpretació cristiana de la càbala jueva. La tercera és una *Epistola ad Iohannem Reuchlinum* (la Haia, 1519). I finalment una *Oratio de dominica Passione in capella Papae nuperrime in die Parasceves A. D. MDXXII coram Cardinalium Senatu habita* (Roma, 1522).¹⁰

A més, Galatino va redactar una bona colla d'opuscles i tractats, quasi una trentena, que en el darrer decenni de la seva vida va aplegar i dipositar, amb l'autorització de Pau III (11 de maig de 1539),¹¹ a la biblioteca de convent de Santa Maria di Aracoeli amb la intenció de realitzar-ne una edició. Aquests manuscrits varen passar després a formar part dels fons de la Biblioteca Apostolica Vaticana. En aquests còdexs hi ha obres com *De optimi principis diademate*, l'*Expositio dulcissimi nominis Tetragrammaton*, els tractats *De vera theologia*, *De ecclesia instituta*, *De ecclesia destituta* i *De ecclesia restituta*, un *De angelico pastore* (en el qual sembla que ell mateix s'identifica amb aquest 'pastor angèlic'),¹² uns *Commentaria in Apocalypsim*, una *Expositio Vaticinium Romanum*, el *De septem Ecclesiae tum temporibus tum statibus opus*, que comparteix volum amb el nostre *De cognoscendis*. Les dedicatòries a emperadors, reis, papes i destacats cardenals o bisbes de l'època ens mostren l'ascendent del personatge.

Els estudiosos de Galatino afirmen que el *De cognoscendis* fou escrita en els primers anys de la dècada de 1520 i fou dedicada (afegim-hi originàriament) al cardenal Andrea della Valle.¹³ Actualment, es conserva a la Ciutat del Vaticà, Biblioteca Apostolica

9. Sobre aquesta obra, vegeu: Alba PALADINI, *Il «De Arcanis» di Pietro Galatino: 'traditio' giudaica e nuove istanze filologiche*, Galatina, Congedo, 2004.

10. Cf. també Florian MAIR, *L'«Oratio funebris atque consolatoria» per Antonio Cardona: un'opera sconosciuta di Pietro Galatino*, dins «Archivum Franciscanum Historicum», 113 (2020), 391-425.

11. La butlla de Pau III a Galatino fou publicada per Luca WADDING, *Annales minorum*, XVI, Roma, Typis Rochis Bernabò, 21736, 447-448.

12. Cf. Roberto RUSCONI, *Un Papa angelico prima del sacco di Roma*, dins *Profezia e profeti*, 265-294.

13. Cf. KLEINHANS, *De vita et operibus*, 163-164.328. Diem 'originàriament', perquè en el manuscrit Vat. lat. 5579, f. 47r, la dedicatòria fou cancel·lada.

Vaticana, Vat. lat. 5579, f. 47r-118r. A finals del segle XIX també existia una còpia del *De cognoscendis* a la biblioteca florentina d'Horace de Landau.¹⁴

Ja en vida, Galatino s'hagué de defensar de l'acusació d'haver utilitzar fraudulentament l'*Epistola de secretis* de Pablo de Heredia en una llarga lletra adreçada al papa Pau III;¹⁵ i després de la seva mort fou acusat per Joseph Scaliger¹⁶ i altres estudiosos d'haver plagiat, en el seu *De arcanis*, extensos fragments del *Pugio fidei* de Ramon Martí i de l'obra del cartoixa Porchetus Salvagus (s. XIII-XIV) *Victoria adversus impios Hebraeos*.¹⁷ Les edicions modernes de Joseph de Voisin i de Johann Benedikt Carpzov del *Pugio Fidei* (1651 i 1687) de Ramon Martí confirmaren aquesta acusació.¹⁸

III. EL «DE COGNOSCENDIS» ACARAT AMB LA «PHILOSOPHIA»

Anàlisi de fragments

Tot seguit acararem alguns fragments del *De cognoscendis* amb els seus paral·lels de la *Philosophia* per tal de constatar la dependència de l'obra de Galatino respecte de la d'Arnau de Vilanova. Són els fragments del començament de l'obra, del final i de passatges de l'interior significatius per la seva rellevància: les set èpoques de la història de l'Església i les quatre grans persecucions o la revelació «Misericors fuit Deus illis». En comptes d'aquests, n'hauríem certament pogut escollir d'altres, però estem convençuts que el resultat hauria estat el mateix.

14. Cf. *Catalogue des livres manuscrits et imprimés composant la bibliothèque de M. Horace de Landau*, deuxième partie, Florència, 1890, 67: «Petrus Columna Galatinus [ms. núm.] 148». Bona part del fons d'aquesta biblioteca anà a parar a la Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze, però no aquest manuscrit. Cf. *I manoscritti Landau Finaly della Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze*. Catalogo a cura di Giovanna LAZZI e Maura ROLIH SCARLINO, I-II, Firenze, 1994.

15. Cf. Ciutat del Vaticà, Biblioteca Apostolica Vaticana, Ott. Lat. 2366, fol. 300-308 (cf., també, el còdex Vat. lat. 4582).

16. Cf. Joseph SCALIGER, *Epistolae*, Leiden, 1627, núm. 241 (516-517).

17. Sobre aquesta polèmica, vegeu: LEFTLEY, *Millenarian Thought*, 100-105. Per a la bibliografia més recent, vegeu: Magda TETER, *Blood Libel. On the Trail of an Antisemitic Myth*, Cambridge, MA, Harvard University Press, 2020, 437-438, nota 135.

18. Dins RAYMUNDI MARTINI, *Pugio fidei adversus Mauros et Iudaeos*. Cum observationibus Iosephi DE VOISIN et Introductione Io. Benedicti CARPZOVI, Leipzig, 1687, a més de les corresponents notes al marge que donen raó de tots els, diguem-ne, manlleus, trobem un *Index Capitulum libri Petri Galatini «De arcanis catholicae veritatis» [...] cum locis, quae in iis ex «Pugione fidei» desumpta sunt*, 961-[966].

1) Comparació de l'‘ars philosophiae catholicae’ amb les del metge i l'arquitecte

Arnaldus de Villanova, <i>Philosophia</i> , Vat. lat. 3824, f. 111a-c	Petrus Galatinus, <i>De cognoscendis</i> , Vat. lat. 5579, f. 52r-v
Huius uero artis exemplum clare proponit electis suis Artifex omnium in obseruantia domificatoris et medici. Nam domificator, uolens certificari de lapidibus qualiter se habeant ad structuram, finaliter eis applicat regulam. Et qui regule conformantur cognoscit indubitanter aptissimos; qui uero ab illa discrepant secundum plus et minus inep-[f. 111b]-tos esse; quos etiam inuenit nullo modo conformabiles aperte cognoscit esse reiciendos. Medicus etiam, tam in iudicio corporum sanabilium quam causarum salubrium pro canone directiuo seu regula prestituit oculis sue mentis corpus in meliori formarum, ita uidelicet quod illud corpus absque dubio fore dicit optime constitutum in compositione atque complectione, quod in omnibus illius circumstantiis conformatur eidem. Lapsus uero indubitanter cognoscit esse uel a temperamento complectionis uel ab elegantia compositionis uel ab utroque, quod eidem sensibiliter est difforme. Certus est etiam quod ille cibus aut medicina temperatam habet complexionem, cuius applicatio dicto corpori per se nullo tempore correpugnat.	Vt autem ars ista, qua pestilentes infallibili ac certa notione cognoscuntur, clarius cunctis patenter electis de architecto et medico eis proponimus exemplum. [<i>Architectus, qua utitur arte</i>]¹⁹ Quorum alter quidem, volens de lapidibus, qualiter ad domus structuram habeatur certus reddi, eis demum [f. 52v] regulam applicat. Quos ergo videt regulae conformari, eos dubio procul aptissimos iudicat; quos uero ab illa discrepare cernit, illos pro discrepantiae diuersitate ineptos esse cognoscit; quos autem haud quaque regulae conformabiles inuenit, eos prorsus reiciendos esse, minime dubitat. [<i>Medicus, quo utitur indicio</i>]²⁰ Alter uero, tam in corporum sanabilium, quam in causarum salubrium iudiciis, pro directiuo canone seu regula, corpus optime formatum, quod <i>ευκρατον</i> graeci uocant, suae mentis oculis anteponit. Ita uidelicet, quod corpus illud, absque dubio in compositione atque complexionem optime constitutum esse dicit, quod eidem in omnibus eius circumstantiis conformatur. Illud uero, uel a complexionis temperamento, uel a compositionis elegantia, uel ab utroque lapsus esse, indubitanter cognoscit; quod eidem sensibiliter est difforme. Certus quoque est, quod cibus ille aut ea medicina temperatam habeat complexionem, cuius applicatio eidem corpori per se nullo tempore repugnat.

Comentari: Galatino segueix pràcticament al peu de la lletra el text arnaldià, sense supressions o afegits de cap mena. Introdueix petits canvis en l'estil (per exemple, en l'ordre de la frase habitualment fa precedir el mot en genitiu al mot en nominatiu del que depèn) o en el lèxic (*architectus* en comptes de *domificator*). Utilitza els diftongs *ae*, *oe* en comptes de la simple *e*. O introdueix termes grecs (*ευκρατον*) absents en el text d'Arnau de Vilanova.

19. Architectus, qua utitur arte] *in mg.*

20. Medicus, quo utitur indicio] *in mg.*

2) Les set èpoques de la història de l'església

Arnaldus de Villanova, <i>Philosophia</i> , Vat. lat. 3824, f. 116a-116c	Petrus Galatinus, <i>De cognoscendis</i> , Vat. lat. 5579, f. 64r-65r
Primus fuit status apostolorum, in quo potissime claruit cura pastoralis [f. 116b], quoniam totus zelus pastorum fuit se ipsos impendere ac superimpendere pro salute gregis. Secundus fuit status martirum, in quo claruit probitas militaris in Christi sequacibus per fidei constantiam in martirio. Tercius fuit status doctorum, in quo claruit sapientia magistralis in ecclesia Christi, efficaciter confutando et extirpando erroneam doctrinam hereticorum. Quartus fuit status heremitarum, in quo claruit in fidelibus uita quasi angelica per tenuissimum uictum et solitarium incolatum et orationem assiduam. Quinto successit status cenobitarum habentium communes possessiones, in quo claruerunt opera caritatis tam in inuicem quam alios et zelus catholice discipline. Sexto uero successit status cenobitarum possessiones abdicantium in proprio et communi, in quo statu claruit renouatio perfectionis euangelice, quam docuit Christus et uerbo et exemplo, cum dixit: «Si uis perfectus esse», et cetera [Mt XIX,21].	[<i>Primus status</i>]²¹ Quorum primus fuit apostolorum status, in quod potissima pastolaris claruit cura, quoniam totus pastorum zelus esse debet se ipsos pro gregis salute impendere, quemadmodum in apostolis fuit, quibus pastores ipsi succedunt. [<i>Secundus status</i>]²² Secundus deinde fuit martyrum status, in quo, per fidei constantiam, militaris claruit probitas et fortitudo in Christi sequacibus [f. 64v]. [<i>Tertius status</i>]²³ Tertius uero fuit doctorum status, in quo magistralis claruit sapientia, erroneam haeticorum doctrinam efficaciter confutans atque extirpans. [<i>Quartus status</i>]²⁴ Quartus autem fuit anachoritarum seu heremitarum status, in quo uita fere angelica claruit, per tenuissimum victum, solitariumque incolatum atque assiduam orationem [f. 65r]. [<i>Quintus status</i>]²⁵ Quintus postea fuit coenobitarum status communes habentium possessiones, in quo claritatis claruerunt opera, tam in se inuicem quam in alio, ac etiam catholicae disciplina zelus. [<i>Sextus status</i>]²⁶ Sextus praeterea fuit status coenobitarum, tam in communi quam in particulari, possessiones penitus abdicantium, in quo euangelica claruit perfectio, quam Christus exemplo et uerbo docuit, et praesertim, quum dixit: «Si uis perfectus esse, uade, et vende omnia tua, et da pauperibus, et ueni, sequere me». [comentari sobre els tres estats anteriors]

21. Primus status] *in mg.*

22. Secundus status] *in mg.*

23. Tertius status] *in mg.*

24. Quartus status] *in mg.*

25. Quintus status] *in mg.*

26. Sextus status] *in mg.*

Septimo uero et [f. 116c] ultimo succedet status durationis breuissime, in quo fideles indifferenter adhibebunt Altissimo in tanta deuotione ac mentis tranquillitate, ut uideantur iam eterne felicitatis pregustare dulcedinem, quod primis sex statibus non potuit conuenire, quoniam unicuique fuit amaritudo persecutionis admixta. Et in tempore sexti status debent persecutiones exacerbari, cum lectio <i>Apocalypsis</i> [Apoc III,10] aperte prenunciet quod in eo feruebit persecutio maximi Antichristi.	[<i>Septimus ecclesiae status</i>]²⁷ Septimus postremo status erit omnimodae quietis, sed (ut omnes fere uolunt) breuissimae durationis, in quo fideles cuncti, in tanta deuotione ac mentis tranquillitate Deo adhaerebunt, ut aeternae foelicitatis iam videantur praegustasse dulcedinem. Quod primis sex statibus conuenire non potuit, quum unicuique persescutionis amaritudo fuerit annexam, ac sexti status tempore persecutiones ex-[f. 65v]-acerbari debeant. In eo enim (ut liber²⁸ <i>Apocalypsis</i> praenunciat), nequissimi Antichristi saevire debet persecutio.
--	---

Comentari: El text de Galatino és un calc pràcticament literal, amb petits canvis estilístics (ordre de les paraules) i de lèxic (per exemple, *anachoreta* al costat d'*eremita*) del d'Arnau de Vilanova. Galatino completa la citació bíblia. Després de la sisena època, Galatino ha integrat un comentari. En el primer *status*, Galatino observa: «quemadmodum in apostolis fuit». En realitat, és una observació reiterativa i en certa manera produeix confusió, perquè, justament, tot el que s'afirma en aquell punt té a veure amb l'època dels apòstols. Aquesta divisió de la història de l'Església en set èpoques, Arnau de Vilanova la manlleva de Pèire Joan (Oliu) i la podem trobar en altres teòlegs. Sorprèn, però, que justament un autor com Galatino, que ha escrit una obra sencera sobre les set èpoques de l'Església, reproduïxi literalment el text d'Arnau.

3) Les quatre persecucions

Arnaldus de Villanova, <i>Philosophia</i>, Vat. lat. 3824, f. 116c-d	Petrus Galatinus, <i>De cognoscendis</i>, Vat. lat. 5579, f. 65v
Alio modo, sicut in eadem <i>Scriptura</i> docetur, ecclesie tempora distinguuntur notabilioribus persecutionibus eius. Que persecutiones, secundum genus considerate, sunt ·IV^{or}·: Prima, que per infideles exercetur. Secunda, per manifestos hereticos.	[<i>Secundus modus, quo ecclesiae tempora distinguuntur</i>]²⁹ Altero adhuc modo, ecclesiae tempora notabilioribus ipsius distinguuntur persecutionibus. Quae, secundum genus consideratae, quattuor esse perhibentur: [<i>Principales ecclesiae persecutiones</i>]³⁰ Quarum prima quidem per infideles facta est. Secunda uero, per manifestos haereticos.

27. *Septimus ecclesiae status*] in mg.

28. liber] in mg.

29. *Secundus ... distinguuntur*] in mg.

30. *Principales ecclesiae persecutiones*] in mg.

Tercia, per falsos christianos. Quarta et ultima, per maximum Antichristum. Et iste quatuor persecutiones ostense fuerunt <i>Danieli</i> sub methafora quatuor bestiarum, de quibus dicit, ·VII° [Dan VII,3-7], quod una fuit quasi leena et alia quasi pardus et alia similis [f. 116d] urso. Quarta uero, que nimis terribilis erat, dissimilis uidebatur predictis.	Tertia autem, per falsos christianos. Quarta demum, per nouissimum³¹ fiet Antichristum. Hae autem ecclesiae persecutiones <i>Danieli</i> [Dan ·VII· c.]³², sub quattuor bestiarum metaphora, ostensa fuerunt, quum dicitur quod prima erat quasi leena; altera uelut pardus; tertiam tanquam vrsus; quarta, nimis terribilis ac caeteris dissimilis.
---	--

Comentaris: Coincidència total en el contingut i redacció molt semblant, amb petites variants estilístiques. Galatino elimina del text la referència bíblica (capítol) del profeta Daniel.

4) La revelació «Misericors fuit Deus illis»

Arnaldus de Villanova, <i>Philosophia</i>, Vat. lat. 3824, f. 118d-119d	Petrus Galatinus, <i>De cognoscendis</i>, Vat. lat. 5579, f. 72r-74v
Nec est difficile uidere in generali quantum iam ad pestilentiam suscitandam per filium perditionis in ecclesia Christi disponat cupiditas et amplexus opulentie ac glorie temporalis, cum totum illius studium sit imprimire cordibus hominum terrene felicitatis amorem. Nam si dilectus est uel acceptus approbans quod amatur, multo fortius acceptabitur promptus ad conferendum. Set quantum et quomodo preparet ad illam in speciali, solum ille nouit, qui uariat momentorum et temporum qualitates et quem ipse ad informationem aliorum dignatur instruere. Sicut a quodam fidedigno percepi, qui anno ·M^o·CC^o·LXXXII°· narrauit mihi se didicisse quantum ydolatria spiritualis fuerit pestilentior corporali, sic di-[f. 119a]-cens:	Videre autem, quantum mundanae opulentie et temporalis glorie cupiditas et amplexus ad pestilentiam per filium perditionis in Christi ecclesia suscitandam disponat. Et si in generali quidem difficile non est, quum totum eius studium eo maxime diregendum sit, ut terrenae foelicitatis amorem cordibus hominum indelebiter imprimat. Nam, si is gratus, atque acceptabilis est qui approbat [f. 72v] quod amatur, multo certe vehementius acceptabitur, qui ad conferendum quod amatur, promptus erit. In speciali tamen id sine reuelatione diuinitus facta scire impossibile, nedum difficile est. Quum quantum et quomodo terrenae foelicitatis cupiditas et amplexus ad nouissimi³³ Antichristi introitum disponat ac praeparet, solus ille sciat, qui momentorum et temporum qualitates variare novit, et quem ipse ad aliorum informationem instruere dignatur. Ego igitur, ut hic non ex me aliquid dicam, ea tantum referam quae cuidam Dei amico, misericorditer a Deo his rebus³⁴ reuelata fuerunt, [anno Domini ·M·CCLXXXII^o·, sicut in quodam libro uetusto reperi].³⁵ Is enim, dum asserere uult, se per reuelationem didicisse, quantum spiritualis

31. nouissimum] *add in mg et canc* pessimum.

32. Dan ·VII· c.] *in mg*.

33. nouissimum] *ex corr* nequissimum.

34. his rebus] *add in mg*.

35. anno ... reperi] *canc*.

«Misericors fuit Deus illis, qui dudum artificiales statuas adorabant, quoniam misit eis amicos suos, qui eos ab errore fatuitatis eriperent doctrina ueritatis et proprii sanguinis fusione. Set amatoribus terrene prosperitatis inimicum suum destinabit, filium perditionis, ut mactet et perdat, cuius imperio ianuas aperit rebellio Siculorum. Nam, cum uiscus mundane felicitatis innectat collegium sacerdotum, futurum est breuiter quod in catholicis regibus tam ardens cupiditas inualescat, ut ampliande facultatis ecclesiasticum priuilegium restringatur. Suggestur quoque uiscera populorum, non tam manifestis extorsionibus quam adulterio monetarium. Et quoniam a planta pedis usque ad uerticem amor temporalium occupauit corpus sacerdotale, sanguissugam preparauit in Siculis, que non cesset a capite sugere totum corpus, quousque caput ebibat singularitater membrorum humiditates [f. 119b], et surgat pastor dictus per <i>Zacariam</i> [XI,16], dicentem: “Ego suscitabo pastorem, qui derelicta non uisitabit, dispersa non queret et contritum non sanabit et quod stat non fouebit, set carnes pinguium comedet et ungulas eorum dissoluet”. Hic talis a propheta dicitur pastor, non ab effectu, quoniam, ut expressit, que mundi sunt queret et non que Christi, set quia per ostium introibit ad gregem, hoc est canonice. Proinde quia gregi carnali atque mundano dabitur in flagellum, ut baculus, et cum corpore, quod atteret, merebitur atteri. Propterea statim propheta inuoluit ipsum attritioni, cum dicit: “O pastor et ydolum deserens gregem! Gladius super brachium tuum et super oculum dextrum tuum, quoniam brachium ariditate siccabitur et oculus tenebrescens obscurabitur” [Zac XI,17]. Futurum est enim ut inde se doleat uulneratum, unde credidit adiuuari. Sacerdotale uero consilium offuscabitur nebulis mundane cupiditatis. Hic etiam erit il-[f. 119c]-le, de quo spiritualiter in <i>Genesi</i> [XLIX,3-4] legitur: “Ruben, primogenitus meus, tu, fortitudo mea et principium doloris mei, prior in donis, maior imperio, effusus	idolatria, quae non est nisi auaricia, sit corporali idolatria pestilentior, sic [f. 73r] ait: [<i>Prophetia mirabilis</i>]³⁶ «Misericors illis fuit Deus, qui artificiales statuas adorabant, quoniam eis amicos suos misit, qui eos a fatuitatis errore eriperent veritatis doctrina ac proprii sanguinis effusione. Sed terrenae prosperitatis amatoribus inimicum suum destinabit perditionis filium, ut mactet ac perdat, cuius imperio ianuas aperit rebellio Syculorum. Nam, quum mundanae foelicitatis viscus innectat sacerdotum collegium, futurum breuiter est, ut in catholicis regibus tam ardens cupiditas inualescat, quia ampliandae facultatis ecclesiasticum priuilegium restringant suggesturque populorum uiscera, non tam manifestis extorsionibus quam monetarium adulterio. Et quoniam a planta pedis usque ad uerticem amor temporalium totum³⁷ sacerdotale corpus occupauit, sanguisugam praeparauit Deus in Syculis, quae non cesset a capite totum corpus suggere, quousque singularitater ebibat membrorum [f. 73v] humiditates, et surgat pastor dictus per <i>Zacariam</i> [Zach ·XI· c.]³⁸, dicentem: “Ego suscitabo pastorem, qui delicta non uisitabit, et dispersa non quaeret et contritum non sanabit³⁹ et quod stat non fouebit, sed carnes pinguium comedet et ungulas eorum dissoluet”. Et hic talis a propheta pastor dicitur, non ab effectu, quoniam, ut expressit, quae mundi sunt, quaeret et non quae Christi, sed quia per ostium ad gregem introibit, hoc est canonice electus. Proinde quia gregi carnali atque mundano dabitur in flagellum, ut baculus, et cum corpore, quod atteretur, merebitur atteri. Propterea propheta [Zach ibidem]⁴⁰, ipsum attritioni inuoluit, quum dicit: “O pastor et idolum deserens gregem! Gladius super brachium tuum et super oculum dextrum tuum, quoniam brachium tuum ariditate siccabitur et oculus dext[er]⁴¹ tenebrescens obscurabitur”. Futurum est enim ut inde se doleat uulneratum, unde credidit adiuuari. Sacerdotale uero concilium [f. 74r] offuscabitur mundanae foelicitatis nebulis. Hic etiam erit ille, de quo spiritualiter in <i>Genesi</i> [Gen ·XLIX· c.]⁴² legitur: “Ruben, primogenitus meus, tu, fortitudo mea et principium doloris mei, prior in donis, maior imperio, effusus es sicut aqua.
---	---

36. *Prophetia mirabilis*] in mg.

37. totum] add in mg.

38. Zach ·XI· c.] add in mg.

39. sanabit] ex corr saluabit.

40. Zach ibidem] add in mg.

41. dexter] *lec dub* (dextrum?), add in mg.

42. Gen ·XLIX· c.] add in mg.

es sicut aqua. Non crescas, quia ascendisti cubile patris tui et maculasti stratum eius". Ve sedi post dies eius, quoniam pollutis manibus uisitabit eam precursor meridiani demonii. Quod demonium ueniens, multitudinem sacerdotum extenuatione temporalium tabefactam et luctuosam, de facili suo subiugabit imperio, nam fauum mellis restituet, cuius ablatione gemuerant. Non enim potest absque profunda mesticia deseri quod solitum est ardentem et multis temporibus amplexari. Et quanto fuerit maior tristitia de amisso, tanto celerius ac iocundius admittitur reparator. Veniet igitur duobus claris pastoribus interpositis, euomens uenenum eterne corruptionis». Horum omnium uir predictus que ad ydolatriam [f. 119d] p[er]tinent, uerbo expressit, sed omnia postmodum scripto communicauit, ut supra iacent. Ex quibus omnibus ad propositum hoc notauimus, scilicet quod amatores opulentie temporalis, extenuati uiolenter, circa tempus maximi Antichristi latenter eum, ut reparatorem pristine plenitudinis, acceptabunt.	Non crescas, quia ascendisti cubile patris tui et maculasti stratum eius". Veh sedi post dies eius, quoniam pollutis manibus uisitabit eam meridiani demonii praecursor. Quod daemonium ueniens, sacerdotum multitudinem extenuatione temporalium tabefactam et luctuosam inuentam, facile suo subiugabit imperio, nam fauum mellis restituet, cuius ablatione gemuerant. Non enim potest absque profunda moesticia deseri quod solitum est ardentem et multis temporibus amplexari. Et quanto fuerit maior de amisso tristitia, tanto celerius ac iocundius admittitur reparator. Veniet igitur duobus claris pastoribus interpo-[f. 74v]-sitis, euomens⁴³ aeterne corruptionis uenenum⁴⁴». Haec ille uir sanctus. Ex quibus perspicue patet quod temporalis opulencia amatores, bonis temporalibus uiolenter extenuati circa impiissimi Antichristi tempus, ipsum tamquam pristinae plenitudinis instauratorem laetanter recipient.
---	---

Comentari: Text realment interessant, perquè Galatino copia quasi literalment la profecia coneguda amb les paraules de l'incipit («Misericors fuit Deus illis»), tot i que, a pesar de ser una citació directa, no es pot estar de fer algun canvi estilístic. Això no obstant, l'explicació del context de la revelació és ben diferent: ja no afirma, com Arnau de Vilanova, que la revelació fou feta a una persona i que aquesta la va explicar a Arnau de Vilanova i ell la va escriure, sinó que Galatino confessa haver-la trobat en un llibre antic. Galatino, però, no diu quina era aquesta font.

5) Fragment final

Arnaldus de Villanova, <i>Philosophia</i>, Vat. lat. 3824, f. 133d-134b	Petrus Galatinus, <i>De cognoscendis</i>, Vat. lat. 5579, f. 117r-118r
<i>Epylogus</i> Hec est igitur philosophia catholica et diuina, que non permittit aliquem electorum a falsariis et illusoribus decipi per phylosophiam humanam uel diabolicam.	[<i>Totius opusculi conclusio</i>]⁴⁵ Haec igitur diuina et orthodoxa philosophia, quae ad cognoscendos pestilentes homines, ad refellendasque eorum uersutias unicuique

43. euomens] *seq* uenenum *canc*.

44. uen(enum)] *add in mg*.

45. Totius opusculi conclusio] *add in mg*.

Ad quam deceptionem euitandam, ortatur APOSTOLUS, inquirens <i>Ad Colosenses</i> [II,8-9]: «Videte ne quis uos decipiat per philosophiam et inanem fallaciam, secundum traditionem hominum et secundum elementa mundi huius et non secundum Christum, quia in ipso habitat plenitudo diuinitatis corporaliter». Propterea uidens quod perfecte sapiens est qui cognoscit messiam uerum et se monstrat imitatione cognoscere, dixit <i>Ad Corinthios</i> [1 Cor II,2]: «Non iudicaui me scire aliquid inter uos, nisi Iesum Christum et hunc crucifixum». Studeat ergo feruenter in hac arte conflictus catholici totum collegium electorum, cantando [Ps CXLIII,1]: «Benedictus dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prelium et digitos meos ad bellum», quod iuxta sunt dies afflictionis et adesse festinant tempora dimicandi.	electorum in hoc⁴⁶ opusculo⁴⁷ propo-[f. 117v]-nitur, neminem eorum permittit a falsariis et delusoribus per humanam seu diabolicam philosophiam decipi. Ad quam utique deceptionem deuitandam APOSTOLUS, <i>Colossenses</i>, admonet, dicens: «Videte ne quis vos decipiat per philosophiam et inanem fallaciam, secundum traditionem hominum et secundum elementa huius mundi et non secundum Christum, quia in Christo habitat plenitudo diuinitatis corporaliter». Propterea uidens idem APOSTOLUS⁴⁸ quod uere sapiens est qui messiam uerum cognoscit, sequi⁴⁹ illum per ueram ipsius imitationem cognoscere, monstrat. Dixit <i>Ad Corinthios</i>, scribens: «Non iudicaui me scire aliquid inter uos, nisi Iesum Christum et hunc crucifixum». Studeat igitur feruentissime huic arti christiani conflictus totum electorum collegium, cum psalmographo canendo: «Benedictus dominus Deus meus, qui docet manus meas ad praelium et digitos meos [f. 118r] ad bellum», quoniam iuxta sunt afflictionis dies et adesse festinant dimicandi tempora.
--	--

Comentari: Galatino segueix molt de prop el text d'Arnau. Pel que fa al lèxic transforma l'adjectiu *catholica* (de *philosophia*) per *orthodoxa*, o afegeix l'aclariment «cum psalmographo».

L'estructura

La *Philosophia* d'Arnau de Vilanova és una obra d'una sola peça, sense cap divisió interna. Al final, però, un epíleg en sintetitza les conclusions principals en forma de vint-i-quatre regles. En canvi, el *De cognoscendis* està estructurat de forma ben diferent: un prefaci general, l'índex del contingut i dues parts (*libri*), formades respectivament per deu capítols. Cada part és precedida per un *praefatiumculum*. Tant el prefaci general, com els dos prefacis de cada part són redactats *ex novo* per Galatinus. En la confecció de l'índex, Galatinus fa servir sovint les *regulae* conclusives de la *Philosophia*.

46. hoc] *seq* libro *canc*.

47. in hoc opusculo] *add in mg*.

48. Apostolus] *add in mg*.

49. sequi] *lect. dub*.

Arnaldus de Villanova, <i>Philosophia</i> , Vat. lat. 3824, f. 134c	Petrus Galatinus, <i>De cognoscendis</i> , Vat. lat. 5579, f. 48v
<i>Prima regula</i>	<i>Caput primum</i>
Expedit electorum collegio et maxime prelati infallibiliter noscere homines pestilentes et eorum uersutias irritare.	Quod expediat electorum collegio et maxime ⁵⁰ praelatis homines pestilentes infallibili scientia cognoscere.
<i>II^a regula</i>	<i>Caput secundum</i>
Imitatione domificatoris et medici, cognoscuntur infallibiliter homines pestilentes.	Quod architectoris et medici imitatione ⁵¹ , pestilentes homines infallibi cognoscuntur cognitione.
<i>III^a regula</i>	<i>Caput tertium</i>
Homo, cui conuenit personaliter esse Deum, est melioris formarum tam in corpore quam in spiritu, qui tanquam potissimus electorum est ceteris recte uiuendi regula seu exemplar.	Quod homo, quem esse ⁵² decet personaliter ⁵³ Deum, est tanquam electorum potissimus caeteris omnibus recte viuendi regula et exemplar.

Autoria i titol

No he sabut trobar enlloc del *De cognoscendis* no només cap reconeixement de la font que utilitza (la *Philosophia*) i del nom del seu autor (Arnau de Vilanova), ans ni tan sols cap referència indirecta. És més, Galatino s'atribueix l'obra explícitament i la dedica, almenys inicialment, al cardenal Andrea della Valle. Quan ho creu convenient fa referència a altres obres seves.

El títol aparentment és diferent al d'Arnau: en comptes de *Philosophia catholica et diuina tradens artem adnichilandi uersutias maximi Antichristi et omnium membrorum ipsius ad Sacrum Collegium Romanorum* (Vat. lat. 3824, f. 134c), Galatino prefereix *De cognoscendis pestilentibus hominibus [hac potissimum tempestate regnanti] deque refellendis eorum uersutiis*, títol que en el fons reflecteix més adequadament el contingut de l'obra, perquè fa explícits els dos nivells de què consta (i que el mateix Arnau reconeix): a) el teòric, que tracta de coneixement que permet identificar els *homines pestilentes*; i b) el pràctic, que explica la manera de lluitar contra les seves astúcies.

50. maxime] summo po. *add in mg.*

51. imitatione] *seq in mg maxime canc.*

52. esse] *add in mg.*

53. personaliter] *seq esse canc.*

IV. REFLEXIONS FINALS

Els fragments analitzats mostren amb claredat que Galatino no recorre a Arnau de Vilanova de manera esporàdica, sinó que s'apropia sistemàticament de la *Philosophia*: l'esquema general, les idees principals, fins i tot, sovint, els enunciats. Galatino oculta el nom de la seva font i s'atribueix l'obra, fins al punt de dedicar-la a un cardenal.

No es tracta, doncs, d'un simple manlleu o d'una coincidència puntual, sinó d'un veritable plagi de la *Philosophia*. Galatino pren com a base del seu *De cognoscendis* la *Philosophia* d'Arnau, segueix al peu de la lletra el seu fil argumentatiu, en copia fragments sencers, tot adaptant-los a l'estil de la seva època, amb retocs de sintaxi i lèxic; i quan ho creu necessari hi fa addicions més o més llargues o en suprimeix frases o fragments.⁵⁴ Aquesta operació ens planteja diversos interrogants:

1. Quin sentit i quina finalitat tenia aquest plagi? Caldria analitzar de manera sistemàtica totes les variants introduïdes per Galatino (suppressions, addicions, canvis lèxics i estructurals). Aquest estudi revelaria si aquestes modificacions responen només a una voluntat d'«millorar l'estil» o també a una intenció més doctrinal.
2. Quina consciència devia tenir el mateix Galatino de l'operació que havia fet? Una línia de recerca seria l'anàlisi comparativa de les tesis de la seva *Epistola ad Paulum III* —en la qual Galatino es defensa de l'acusació d'haver utilitzat fraudulentament una altra font— amb l'estratègia seguida en el *De cognoscendis*. Galatino, ¿considerava legítima aquesta mena de reescriptura que fa o, contràriament, era conscient de la seva apropiació i la volia ocultar deliberadament?
3. Quin còdex de la *Philosophia* li serví de font? La col·lació del *De cognoscendis* i dels diversos testimonis manuscrits de la *Philosophia*, segurament, ens permetrà

54. Aquestes addicions de Galatino poden ésser més o menys extenses. Així, per exemple, en el primer capítol de la primera part (f. 50v-52r), llegim una reflexió sobre la impossibilitat que l'astrologia, la fisiognomia o la quiromància puguin ajudar a reconèixer els homes empestats. En aquest fragment, Galatino cita Plató o reproduceix un text grec de Joan Damascè. En el capítol segon de la segona part, a propòsit d'un fragment de la carta de Pau als Efesis (VI,13-17), Galatino reflexiona extensament sobre els «sex armorum genera christianis maxime necessaria» (f. 79r-84r): castedat, justícia, imitació dels sants, fe, esperança, paraula de Déu.

Ja hem comentat que Galatino redacta *ex novo* un prefaci general i un per a cadascuna de les dues parts de l'obra.

identificar l'antígraf utilitzat per Galatino, i ens ajudarà a comprendre millor la transmissió textual de l'obra.

4. Com s'articula el *De cognoscendis* amb la resta de les obres de Galatino? Caldria estudiar com s'integra aquest títol dins el conjunt d'escrits apocalíptics i cabalístics de Galatino. Utilitza Galatino en altres llocs les idees de la *Philosophia*? Una lectura transversal dels tractats i opuscles de Galatino ens mostraria si el contingut de la *Philosophia* arnaldiana era un element perifèric o bé central en la seva visió reformista de l'Església.
 5. Quina fou la fortuna textual del *De cognoscendis*? Sabem que al segle XVII Lorenzo Mongió (bisbe, i segurament renebot de Galatino), juntament amb Lucas Wadding,⁵⁵ projectaren la publicació de les obres del nostre personatge. És fonamental saber si s'ha conservat una transcripció feta per Wadding, localitzar-la i analitzar-la; i esbrinar la raó per la qual finalment no es va dur a terme l'edició projectada.
- D'altra banda, la còpia que Horace de Landau va posseir del *De cognoscendis* s'ha conservat? Qui la va fer? Amb quina finalitat?

Aquesta és, en definitiva, una recerca que em proposo desenvolupar properament. Tanmateix, l'amplitud del camp i la complexitat de les preguntes plantejades fan que tota aportació, informació o col·laboració sigui molt benvinguda.

Creiem que aquesta troballa que acabem de presentar no només enriqueix el mapa de la pervivència i transformació del pensament arnaldia en èpoques posteriors, sinó que també aporta nova llum sobre Galatino.

Bellaterra, 8 de setembre de 2025

55. Lucas WADDING, *Scriptores ordinis minorum*, XVI, Roma, Ex typographia Francisci Alberti Tani, 1650, 279-282. Concretament, a la pàgina 282, llegim: «Duo haec posteriora opuscula [és a dir: *De optimi principis diademate* i *De vaticiniis Methodii, S. Cataldi, et B. Cyrilli*] videre non potui. Relinqua omnia habeo manuscripta diligenter a me in nostro Archiuo asseruata [...] Ea [les obres de Galatino], si Deus vitam et opem largiri dignabitur, aliquando dabimus in lucem».